

Igor Ksenicz

ORCID 0000-0002-5286-0040

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

igor.ksenicz@amu.edu.pl

DOI: 10.34888/ppw.2021.197-216

ZWOLNIENIA OD PRACY W DNI ŚWIĄTECZNE KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH W POLSCE

WSTĘP

Celem artykułu jest analiza obowiązujących przepisów prawa pod kątem możliwości uzyskania przez wiernych dwóch największych Kościołów wschodnich w Polsce, prawosławnego i grekokatolickiego, zwolnienia od pracy w święta cerkiewne, które przypadają zgodnie z kalendarzem juliańskim („starym stylem”) w dni robocze odpowiednio do obowiązującego w państwie kalendarza gregoriańskiego („nowego stylu”). Nie jest to bynajmniej zagadnienie marginalne, według oficjalnych statystyk dotyczy ono bowiem ponad pół miliona polskich obywateli¹ oraz licznej rzeszy imigrantów, przede wszystkim z Ukrainy. Podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, czy regulacje w zakresie zwolnień od pracy różnią się w przypadku grekokatolików i prawosławnych, a jeśli tak, jakie skutki prawne i praktyczne te różnice wywołują.

Świętowanie uroczystości religijnej jest nieodłącznym sposobem uzewnętrzniania wyznawanej religii. W przypadku najważniejszych świąt ich znaczenie w państwach, w których dane wyznanie dominuje, podkreśla ustawowe ustanowienie w związku z nimi dni wolnych od pracy. Jak podkreśla doktryna, preferowanie w ten sposób określonego światopoglądu religijnego nie ma charakteru dyskryminacji „z uwagi na brak możliwości uczynienia zadość postulatом wszystkich wyznań”. Wolność religijna wymaga jednak „wprowadzenia unormowań prawnych umożliwiających osobom należącym do mniejszości wyznaniowych obchodzenie własnych świąt religijnych”².

Gdy ponad dekadę temu ten temat podejmował Zbigniew Hajn, stwierdził, że „nie wzbudza [on] większego zainteresowania w literaturze prawniczej”³.

¹ *Mały rocznik statystyczny Polski*, red. R. Bielak, Warszawa 2020, s. 118.

² M.A. Mielczarek, *Realizacja wolności religijnej w zatrudnieniu pracowniczym*, Warszawa 2013, s. 250.

³ Z. Hajn, *Prawo pracowników należących do mniejszości wyznaniowych do zwolnień od pracy w celu uprawiania kultu religijnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2007, t. 17, s. 117.

Można się z tym zgodzić w odniesieniu do ogólnych opracowań z zakresu prawa pracy⁴, natomiast literatura specjalistyczna wzbogaciła się od tego czasu chociażby o monografię Marcina A. Mielczarka⁵. W przypadku piśmiennictwa poświęconego Kościołowi katolickiemu i jego dniom świątecznym zauważalne jest jego błędne utożsamianie wyłącznie z obrzędkiem łacińskim i pomijanie rytów wschodnich, w tym najliczniej reprezentowanego Kościoła greckokatolickiego (K GK; inaczej bizantyjsko-ukraińskiego)⁶. Wyjątek stanowią prace wspomnianych Z. Hajna⁷ i M.A. Mielczarka⁸.

I. PRAWO DO CELEBRACJI ŚWIĘTA RELIGIJNEGO W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM

Wolność wyznania, w tym uzewnętrzniania swoich przekonań religijnych, jest jednym z podstawowych praw człowieka gwarantowanych przez traktaty międzynarodowe. Zgodnie z art. 18 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 19 grudnia 1966 roku⁹ (MPPOiP) każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania, a obejmuje ono m.in. wolność uzewnętrzniania indywidualnie czy wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swej religii przez uprawianie kultu, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Ograniczenia tego prawa mogą wynikać wyłącznie z ustawy i muszą one być konieczne dla ochrony bezpieczeństwa publicznego, porządku, zdrowia lub moralności publicznej albo podstawowych praw i wolności innych osób (ust. 2).

W odniesieniu do Kościołów wschodnich w Polsce powyższe przepisy należy odczytywać łącznie z art. 27 MPPOiP, który stanowi, że w państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osoby należące

4 Np. prof. Teresa Liszcz w najnowszym wydaniu swojego podręcznika poświęca zagadnieniu zwolnień od pracy dla mniejszości religijnych raptem pięć akapitów. Zob. T. Liszcz, *Prawo pracy*, Warszawa 2020, s. 447–448.

5 M.A. Mielczarek, dz. cyt.

6 Zob. K. Krzysztofek, *Katalog dni świątecznych Kościoła katolickiego na tle regulacji prawnych w Rzeczypospolitej Polskiej [w:] Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego. Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010; Z. Zarzycki, *Konkordatowe i pozakonkordatowe gwarancje poszanowania niedzieli i dni świątecznych jako dni wolnych od pracy*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2006, nr 3 (III). Chociaż tekst Katarzyny Krzysztofek traktuje o Kościele katolickim, to katolickie Kościoły wschodnie nie pojawiają się w nim ani razu. Pominął je również Zdzisław Zarzycki w swojej analizie. Na ten problem uwagę zwraca wspomniany autor: M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 257–258.

7 Z. Hajn, dz. cyt., s. 123.

8 M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 257–258.

9 Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

do tych mniejszości nie mogą być pozbawione prawa do własnego życia kulturalnego, wyznawania i praktykowania własnej religii oraz posługiwania się własnym językiem wraz z innymi członkami danej grupy. W Polsce poczucie przynależności do mniejszości religijnej jest często związane z identyfikacją narodową: bycie wiernym KGK czy Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (PAKP) skorelowane jest z przynależnością do mniejszości narodowej lub etnicznej – ukraińskiej, białoruskiej, łemkowskiej czy rosyjskiej. Kultywowanie wschodniego obrządku było szczególnie ważne dla zachowania tożsamości narodowo-etnicznej Ukraińców i Łemków po ich przesiedleniu na tzw. Ziemię Odzyskane w ramach akcji „Wisła” w 1947 roku.

Zgodnie z wykładnią Komitetu Praw Człowieka „wolność manifestowania religii wyrażać się może w modlitwie, która obejmuje akty rytualne i ceremonialne dające bezpośredni wyraz przekonaniom, jak też rozmaite praktyki z tymi aktami związane, włączając w to budowanie miejsc modlitwy, używanie formuł i obiektów rytualnych, wykorzystywanie symboli oraz **przestrzeganie świąt i dni odpoczynku** [pogrub. I. K.]”¹⁰. Stosowne wytyczne odnaleźć można w przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych Deklaracji w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach¹¹ z 1981 roku, przy czym dokument ten ma charakter wyłącznie rekomendacyjny. Zgodnie z art. 6 pkt h deklaracji prawo do wolności myśli, sumienia, religii lub przekonań będzie obejmowało przestrzeganie dni odpoczynku oraz obchodzenia świąt i ceremonii zgodnie z przepisami czyjejs religii lub przekonań.

Przepisy zbliżone do MPPOiP zawiera Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹² przyjęta przez Radę Europy 4 listopada 1950 roku. Art. 9 ust. 1 stanowi, że każdy ma prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje wolność zmiany wyznania lub przekonań oraz wolność uzewnętrzniania indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, swego wyznania lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i czynności rytualne. Wolność uzewnętrzniania wyznania lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane przez ustawę i konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób (ust. 2). W przypadku łamania tego prawa przez państwo członkowskie RE jego obywatel może – po

¹⁰ W. Sobczak, *Komentarz do art. 18 „Wolność myśli, sumienia i religii” [w:] Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, red. R. Wieruszewski, LEX 2012.

¹¹ Deklaracja w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach, <http://libr.sejm.gov.pl/tekoi/txt/onz/1981.html> [dostęp: 24 lipca 2020 r.].

¹² Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.

wyczerpaniu drogi sądowej we własnym kraju – złożyć skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Należy wspomnieć również dorobek prawny Międzynarodowej Organizacji Pracy, a przede wszystkim Międzynarodową konwencję (nr 14) o odpoczynku tygodniowym w zakładach przemysłowych z 17 listopada 1921 roku¹³. Art. 2 ust. 1 konwencji stanowi, że cały personel zatrudniony w zakładzie przemysłowym publicznym czy prywatnym, lub w jego oddziałach, winien korzystać w każdym okresie siedmiodniowym z co najmniej 24-godzinnego nieprzerwanego odpoczynku, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych przez artykuły następne. Odpoczynek ten winien być udzielany, o ile to możliwe, całemu personelowi zakładu jednocześnie (ust. 2) i winien on przypadać, o ile to możliwe, w dni poświęcone przez tradycję lub zwyczaj kraju albo prowincji (ust. 3). Zgodnie z art. 4 ust. 1 konwencji każde państwo-sygnatariusz może zezwolić na wyjątki całkowite lub częściowe (z zawieszeniem lub skróceniem odpoczynku włącznie) od postanowień art. 2, biorąc szczególnie pod uwagę wszelkie stosowne względy ekonomiczne i humanitarne i po zasięgnięciu opinii właściwych organizacji pracodawców i robotników tam, gdzie one istnieją. Użycie sformułowania „względy humanitarne” przekonuje – za Andrzejem Marianem Świątkowskim – o prawie do odpoczynku jako podstawowym prawie człowieka. Co więcej, jak zaznacza wspomniany autor, angielski tekst konwencji wymienia „względy humanitarne przed gospodarczymi, co zdaje się świadczyć o ich wyższej pozycji hierarchicznej”¹⁴.

II. WOLNOŚĆ WYZNANIA W KONSTYTUCJI RP

Rzeczpospolita Polska jest państwem świeckim, o czym przekonuje art. 25 Konstytucji¹⁵, a co wprost wynika z art. 10 ust. 1 ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania¹⁶ (dalej: u.g.w.s.w.). Art. 25 ust. 2 ustawy zasadniczej stanowi, że władze publiczne zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym, przy jednoczesnym równouprawnieniu Kościołów i innych związków wyznaniowych (ust. 1). Relacje między związkami wyznaniowymi a państwem kształtowane są na trzech zasadach: poszanowania ich autonomii,

¹³ Dz. U. z 1925 r. Nr 54, poz. 384.

¹⁴ Za: M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 222–223.

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.

¹⁶ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1153.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

wzajemnej niezależności oraz współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego (ust. 3). Ust. 4–5 delegują ustawom, a w przypadku Kościoła katolickiego również umowie międzynarodowej – konkordatowi, określenie szczegółowych relacji pomiędzy RP a Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi.

W kontekście wspomianej wcześniej korelacji pomiędzy przynależnością do Kościoła wschodniego i mniejszości narodowej czy etnicznej art. 35 Konstytucji zapewnia tym ostatnim wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury; przyznaje również prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzygnięciu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Konstytucja RP implementowała do polskiego porządku prawnego przepisy traktatów międzynarodowych w zakresie wolności wyznania. Art. 53 ust. 1 ustawy zasadniczej stanowi, że każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii. Wolność religii, zgodnie z ust. 2, obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują. Odnosząc się do obchodzenia świąt religijnych, należy wspomnieć, że wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób (ust. 5).

III. ŚWIĘTO CERKIEWNE A ZWOLNIENIE OD PRACY: KOŚCIÓŁ GRECKOKATOLICKI W POLSCE

KGK jest Kościołem *sui iuris*¹⁷ Kościoła katolickiego (KK). Podstawowym aktem prawa kanonicznego regulującym jego organizację jest Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich¹⁸ (KKKW). KGK w Polsce jest częścią Ukraińskiej Cerkwi Greckokatolickiej (UCGK) wywodzącej się z unii brzeskiej zawartej przez prawosławnych władcyków z Korony i Litwy w 1596 roku. Stanowi on jednocześnie

¹⁷ O statusie Kościoła „własnego prawa” zob. G. Wojciechowski, *Status prawny Kościoła „sui iuris”* [w:] *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, red. R. Kantor, Kraków 2015, s. 61–77.

¹⁸ Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002.

największą katolicką wspólnotę obrządku wschodniego w RP¹⁹. Według stanu na 2018 rok w dwóch²⁰ diecezjach KGK w Polsce funkcjonowało łącznie 100 parafii²¹, w których posługę sprawowało 136 kapłanów²². Liczba ośrodków duszpasterskich z roku na rok rośnie w związku z falą migracji z Ukrainy. Szacuje się, że KGK w Polsce liczy 55 tysięcy wiernych²³, przy czym statystyka ta odpowiada osobom na stałe przywiązanym do parafii greckokatolickich i nie uwzględnia imigrantów z Ukrainy, którzy przyjeżdżają do Polski sezonowo na podstawie oświadczeń o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi.

Status prawny KGK w Polsce, jako części KK, określają konkordat²⁴ oraz ustawy regulujące stosunki pomiędzy państwem polskim i KK. Umowa między Stolicą Apostolską a RP nie zawiera wprost odniesień do niełacińskich obrządków katolickich. Art. 5 stanowi jedynie, że „przestrzegając prawa do wolności religijnej, państwo zapewnia KK, **bez względu na obrządek** [pogrub. I. K.], swobodne i publiczne pełnienie jego misji, łącznie z wykonywaniem jurysdykcji oraz zarządzaniem i administrowaniem jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego”. Odnosząc się znów do korelacji między wyznaniem a identyfikacją narodową czy etniczną, zgodnie z art. 18 konkordatu biskupi diecezjalni decydują o organizowaniu posługi duszpasterskiej i katechizacji w języku właściwej mniejszości stosownie do potrzeby zapewnienia opieki duszpasterskiej nad członkami mniejszości narodowych. W przypadku KGK w Polsce językiem liturgii oraz nauczania religii w szkołach i punktach międzyszkolnych jest język ukraiński.

KGK w Polsce, podobnie jak UCGK, posługuje się kalendarzem juliańskim. Różnica między nim a obowiązującym w Polsce kalendarzem gregoriańskim wynosi obecnie²⁵ 13 dni. Tymczasem zawarta w konkordacie regulacja dni

19 Pozostałe to Kościół ormiański i Kościół neounicki (bizantyjsko-słowiański).

20 W 2020 roku papież Franciszek erygował trzecią diecezję (eparchię) KGK w Polsce. Zob. treść komunikatu Nuncjatury Apostolskiej w Polsce: *Nowy podział administracyjny Kościoła Greckokatolickiego w Polsce*, Eparchia Wrocławsko-Koszalińska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, 25.11.2020, <https://www.cerkiew.net.pl/zycie-eparchii/nowy-podzial-administracyjny-kosciola-greckokatolickiego-w-polsce/> [dostęp: 12 marca 2021 r.].

21 *Annuarium Statisticum Ecclesiae in Polonia*, red. W. Sadłoń, L. Organek, Warszawa 2020, s. 6.

22 Tamże, s. 9.

23 *Mały...*, dz. cyt. Jest to liczba ochrzczonych. Zgodnie z Narodowym Spisem Powszechnym 2011 wiernych KGK w Polsce jest mniej, bo 33 tysiące. Zob. G. Gudaszewski, *Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski*, Warszawa 2015, s. 93.

24 Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r. Nr 51, poz. 318.

25 Różnica będzie się powiększać – w 2101 roku będzie wynosić 14 dni. Zob. *Звернення Владик УГКЦ в Польщі в справі календарного питання*, Eparchia Wrocławsko-Gdańska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, 8.04.2019, www.cerkiew.home.pl/CerkiewOld/Wiadomosci/wiadomoscjedna.php?polaczenie=wiad_1554740129&cerkiew=cerkiew [dostęp: 24 sierpnia 2020 r.].

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

wolnych od pracy odnosi się jedynie do tego ostatniego. I tak, zgodnie z art. 9 ust. 1, wolne od pracy są niedziele oraz następujące dni świąteczne:

- 1) 1 stycznia – uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi (dzień Nowego Roku),
- 2) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- 3) dzień Bożego Ciała,
- 4) 15 sierpnia – uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny,
- 5) 1 listopada – dzień Wszystkich Świętych,
- 6) 25 grudnia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- 7) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia.

Katalog katolickich (*de facto* rzymskokatolickich) świąt – dni wolnych od pracy – pozostaje otwarty, gdyż – jak stanowi ust. 2 – rozszerzenie ich wykazu może nastąpić po porozumieniu się Stolicy Apostolskiej i RP.

Wyjaśnienia wymaga w tym miejscu pojęcie dni ustawowo wolnych od pracy. Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 18 stycznia 1951 r.²⁶ są nimi niedziele oraz enumeratywnie wymienione dni:

- 1) 1 stycznia – Nowy Rok,
- 2) 6 stycznia – Święto Trzech Króli²⁷,
- 3) pierwszy dzień Wielkiej Nocy,
- 4) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- 5) 1 maja – święto państwowe,
- 6) 3 maja – Święto Narodowe Trzeciego Maja,
- 7) pierwszy dzień Zielonych Świątek,
- 8) dzień Bożego Ciała,
- 9) 15 sierpnia – Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny,
- 10) 1 listopada – Wszystkich Świętych,
- 11) 11 listopada – Narodowe Święto Niepodległości,
- 12) 25 grudnia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- 13) 26 grudnia – drugi dzień Bożego Narodzenia.

Pojęciem szerszym są „[dodatkowe] dni wolne od pracy”, które uregulowane są „w wielu, różnych hierarchicznie, źródłach prawa, od ustaw po akty wewnętrzne organów administracji publicznej lub niepublicznej”²⁸. Zwolnienia uzyskiwane przez osoby należące do nierzymskokatolickich związków wyznaniowych na czas obchodzenia swoich świąt religijnych zaliczają się właśnie do tej grupy.

²⁶ Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 90, z późn. zm.

²⁷ Święto Trzech Króli przywróciła w tej ustawie ta sama nowelizacja, która wprowadziła je do katalogu świąt w u.s.P.K.K.

²⁸ Z. Zarzycki, dz. cyt., s. 102.

Przepisy konkordatu doprecyzowuje uchwalona wcześniej – bo przyjęta przez sejm tego samego dnia, co u.g.w.s.w. – wielokrotnie nowelizowana Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej²⁹ (dalej: u.s.P.K.K.). Podobnie jak konkordat nie zawiera ona przepisów wprost regulujących funkcjonowanie obrządków niełacińskich poza jednym: zgodnie z art. 60 ust. 1 pkt 1 nieruchomości lub ich części, pozostające w dniu wejścia w życie ustawy we władaniu kościelnych osób prawnych, stały się z mocy prawa ich własnością, jeżeli były własnością diecezji, parafii, klasztorów lub innych instytucji greckokatolickich (unickich). Art. 1 u.s.P.K.K. stanowi jedynie, że KK działa w RP we wszystkich swoich obrządkach, nie wyszczególniając ich. Brak takiej regulacji jest o tyle uzasadniony, że w momencie uchwalania u.s.P.K.K. struktury KGK w Polsce nie zostały jeszcze odtworzone po ich faktycznej likwidacji przez władze komunistyczne w 1947 roku.

U.s.P.K.K. poszerza katalog świąt – dni wolnych od pracy. Pierwotny tekst ustawy, który był tożsamy z brzmieniem konkordatu, został uzupełniony przez nowelizację z 2010 roku³⁰. Wprowadziła ona kolejny wolny dzień świąteczny: 6 stycznia – Święto Trzech Króli (art. 17 ust. 1 pkt 1a). Regulacje zawarte w u.s.P.K.K. pomijają wiernych katolickich Kościołów wschodnich świętujących uroczystości religijne zgodnie z kalendarzem juliańskim. W jaki zatem sposób mogą oni korzystać z prawa do przestrzegania świąt i dni odpoczynku?

Odpowiednie przepisy zawiera u.g.w.s.w. Art. 42 ust. 1 stanowi, że osoby należące do Kościołów i innych związków wyznaniowych, których święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, mogą na własną prośbę uzyskać zwolnienie od pracy lub nauki na czas niezbędny do obchodzenia tych świąt zgodnie z wymogami wyznawanej przez siebie religii. Prawo to przysługuje również osobom niepełnoletnim na wniosek złożony przez rodziców bądź opiekunów prawnych (ust. 2). Zwolnienie od pracy może być udzielone pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia, bez prawa do dodatkowego wynagrodzenia za pracę w dni ustawowo wolne od pracy lub pracę w godzinach nadliczbowych (ust. 3).

W opinii M.A. Mielczarka wniosek pracownika jest wiążący, co oznacza, że pracodawca ma obowiązek udzielić zwolnienia³¹. Zdaniem Z. Hajna pracodawca ma prawo, ale nie obowiązek, uzależnić zwolnienie od odpracowania czasu jego trwania³². Innymi słowy odpracowanie nie jest obligatoryjne i pozostaje w gestii

²⁹ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1347.

³⁰ Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2010 r. Nr 224, poz. 1459.

³¹ M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 251.

³² Z. Hajn, dz. cyt., s. 120–121. Zaznacza on jednak, że w literaturze obecny jest również odmienny pogląd.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

pracodawcy. Stawia to jednak pracownika w „mało komfortowej sytuacji”, gdyż nie wie, czy będzie musiał (mógł) odpracować zwolnienie³³. M.A. Mielczarek zwraca uwagę na odmienną wykładnię stosowaną w praktyce administracyjnej³⁴, która wiąże „udzielenie zwolnienia z obowiązkiem jego odpracowania”³⁵. Autor ten nie zgadza się z Z. Hajnem w kwestii pozostawienia decyzji o odpracowaniu zwolnienia pracownikowi. Według M.A. Mielczarka prowadziłoby to do sytuacji, w której pracodawca musiałby liczyć się z dłuższą absencją pracownika. Aby zapobiec potencjalnym nadużyciom dopuszczalne jest – jego zdaniem – zobowiązanie pracownika do złożenia oświadczenia o wyznaniu³⁶.

Szczegółowe zasady udzielania zwolnień zostały określone w rozporządzeniach ministrów właściwych ds. pracy, oświaty i wychowania oraz szkolnictwa wyższego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wyznań religijnych (ust. 4). Pierwszy akt wykonawczy został wydany 12 listopada 1990 roku³⁷. Uchyliło go obowiązujące do dzisiaj rozporządzenie z 11 marca 1999 roku³⁸. Zgodnie z jego § 1 ust. 1 pracownik należący do Kościoła lub innego związku

³³ Tamże, s. 124. Z. Hajn postuluje, by uregulować kwestię odpracowania zwolnienia w taki sposób, aby decyzję o „odzyskaniu” utraconego wynagrodzenia pozostawić pracownikowi.

³⁴ „[R]egulacja gwarantuje [...] pracownikom korzystanie z dnia wolnego od pracy (bezpłatnego) w święto religijne określonego wyznania, jednak pod warunkiem odpracowania czasu zwolnienia (za normalnym wynagrodzeniem)”. Zob. Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji – z upoważnienia prezesa Rady Ministrów – na interpelację nr 4994 w sprawie nierozwiązanego problemu dni wolnych od nauki dla osób należących do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w czasie świąt przez nich obchodzonych a zagwarantowanych w ustawie o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, 10.10.2008, <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/01EEDB81> [dostęp: 17 marca 2021 r.].

³⁵ M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 252.

³⁶ Tamże, s. 253. Należy przy tym zaznaczyć, że stanowisko to oparte jest na wykładni art. 27 ust. 2 pkt 6 nieobowiązującej Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 922, z późn. zm.). W świetle przepisów tzw. RODO pozyskanie takich danych od pracownika również wydaje się dozwolone. Zgodnie z art. 9 ust. 2 lit. b zakaz przetwarzania danych wrażliwych, takich jak przekonania religijne, nie ma zastosowania, jeśli przetwarzanie jest niezbędne do wypełnienia obowiązków i wykonywania szczególnych praw przez administratora lub osobę, której dane dotyczą, w dziedzinie prawa pracy, zabezpieczenia społecznego i ochrony socjalnej, o ile jest to dozwolone prawem Unii lub prawem państwa członkowskiego, lub porozumieniem zbiorowym na mocy prawa państwa członkowskiego przewidującymi odpowiednie zabezpieczenia praw podstawowych i interesów osoby, której dane dotyczą. Polski Kodeks pracy w art. 22¹ § 4 stanowi, że pracodawca żąda podania innych danych osobowych (np. o wyznaniu), gdy jest to niezbędne do zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa.

³⁷ Rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 12 listopada 1990 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy, Dz. U. z 1990 r. Nr 82, poz. 481.

³⁸ Rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy, Dz. U. z 1999 r. Nr 26, poz. 235.

wyznaniowego, którego święta religijne nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy, prośbę o udzielenie zwolnienia od pracy powinien zgłosić pracodawcy co najmniej siedem dni przed dniem zwolnienia. Pracodawca zawiadamia pracownika o warunkach odpracowania zwolnienia nie później niż trzy dni przed dniem zwolnienia. Uczniowie lub studenci zgłaszają prośbę o udzielenie zwolnienia od nauki do szkoły w sposób przyjęty w szkole na początku roku szkolnego (akademickiego) lub w toku nauki, nie później jednak niż siedem dni przed dniem zwolnienia. Udzielając zwolnienia od nauki, szkoła określa jednocześnie sposób wyrównania zaległości dydaktycznych spowodowanych zwolnieniem (§ 2 ust. 1–2). W imieniu osoby niepełnoletniej prośbę o udzielenie zwolnienia zgłaszają rodzice lub opiekunowie prawni (§ 3).

Jeżeli pracownik dochowa ustawowego terminu zgłoszenia, pracodawca nie może odmówić udzielenia zwolnienia. Jeśli jednak mu uchybi, decyzja o zwolnieniu pozostaje w gestii pracodawcy³⁹. Teoretycznie wniosek może zostać złożony w formie ustnej, dla celów dowodowych przyjmuje się jednak, że wskazana byłaby forma pisemna⁴⁰. Inaczej niż M.A. Mielczarek Krzysztof Stefański stoi na stanowisku, że pracodawca nie może wymagać od pracownika oświadczenia o wyznawanej religii czy przynależności do danego Kościoła z uwagi na wrażliwość danych o przekonaniach religijnych. Wystarczający jest – jego zdaniem – wniosek pracownika o zwolnienie od pracy w celu obchodzenia świąt⁴¹. M.A. Mielczarek poczynił jeszcze dwie uwagi w odniesieniu do rozporządzenia. Po pierwsze, „określenie warunków odpracowania zwolnienia należy do wyłącznej kompetencji pracodawcy”, a więc nie musi się on konsultować w tym zakresie z pracownikiem. Po drugie, ustawodawca wprowadził obowiązek informowania „o warunkach odpracowania”, a nie obowiązek „odpowiedzi na wniosek pracownika”⁴². Skłania to do interpretacji, że wniosek wiąże pracodawcę oraz że odpracowanie jest warunkiem udzielenia zwolnienia, co jest sprzeczne ze stanowiskiem Z. Hajna.

Przechodząc do praktyki stosowania kalendarza, warto wskazać, że na łonie UCGK od wielu lat toczy się dyskusja na temat przejścia na „nowy styl”. „Starego” przestrzegają eparchie i egzarchaty: na Ukrainie, w Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii, we Włoszech, w Hiszpanii, Portugalii oraz Australii. Ośrodki w Ameryce Północnej i Południowej posługują się kalendarzem gregoriańskim, chociaż w większych miastach USA i Kanady wybrane parafie pozostały przy

39 A. Martuszewicz, K. Piecyk, *Urlopy pracownicze i inne zwolnienia od pracy*, ABC 2010 (LEX). Odrębne stanowisko reprezentuje Ireneusz Nowak, który uważa, że termin ma charakter wyłącznie instrukcyjny. Zob. I. Nowak, *Prawo do zwolnienia od pracy z tytułu świąt religijnych*, „Humanities and Social Sciences” 2015, vol. XX, no. 1, s. 128.

40 K. Stefański, *Czas pracy*, LEX 2013.

41 Tamże.

42 M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 253.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

rachubie juliańskiej. Inne Kościoły greckokatolickie w Europie (czeski, słowacki, węgierski, rumuński) przeszły na „nowy styl”⁴³. Wszystko wskazuje na to, że również KGK w Polsce zmierza ku przejściu na kalendarz gregoriański.

W Polsce kwestia ta została podniesiona w 2020 roku na pierwszej sesji wspólnego, metropolitalnego soboru obu eparchii KGK, przygotowującego do ogólnocerkiewnego soboru patriarszego. Z uwagi na pandemię COVID-19 sobór patriarszy przeniesiono z sierpnia 2020 roku na drugie półrocze roku 2021⁴⁴, zaś sobór metropolitalny w Polsce odbył się w formie dwóch osobnych dla każdej eparchii zdalnych sesji. W rezolucjach przygotowanych przez sobór eparchii wrocławsko-koszalińskiej znalazł się punkt III.5, który stanowi, że „[należy] kontynuować działania na rzecz jak najszybszego dostosowania kalendarza cerkiewnego do rytmu życia danego państwa (przejście na kalendarz gregoriański)”⁴⁵.

W 2018 roku księża archieparchii przemysko-warszawskiej w ramach odwiecznych duszpasterskich „po kołędzie” przeprowadzili sondaż na temat zmiany kalendarza. Dwie trzecie ankietowanych (6658 z 9952) opowiedziało się za przejściem na „nowy styl”. Piętnaście lat wcześniej analogiczne badanie zrealizowano w eparchii wrocławsko-gdańskiej. Wówczas nieznaczna większość (56,8%) wiernych KGK z zachodniej Polski stanęła po stronie kalendarza gregoriańskiego, kolejnym 5,5% było to obojętne⁴⁶.

Zwolennicy zmiany kierują się względami praktycznymi. Przejście na „nowy styl” oznacza bowiem dni wolne w najważniejsze święta oraz świętowanie z najbliższymi i całym światem w odpowiedniej atmosferze. Jak napisali biskupi KGK w Polsce w specjalnym posłaniu z 26 marca 2019 roku, „w praktyce przychodzi nam świętować już po świętach, bardzo często iść z konieczności w świąteczne dni do pracy albo do szkoły”⁴⁷. Przeciwnicy zmiany podnoszą

43 Звернення..., dz.cyt.

44 Декрет про перенесення VII Сесії Патріаршого (Всецерковного) Собору, Секретаріат Синоду Єпископів УГКЦ, 28.04.2020, <https://synod.uGCC.ua/data/dekret-pro-perenesennya-vii-sesiy-patriarsшого-vsetserkovного-soboru-2989/> [dostęp: 19 marca 2021 r.].

45 Резолюції I Сесії Єпархіяльного Собору Вроцлавсько-Козшальської Єпархії проведеного у формі *online* 12 грудня 2020 р., Włodzimierz Roman Juszcak Biskup Eparchii Wrocławsko-Koszalińskiej Kościoła Greckokatolickiego, 1.03.2021, <https://www.cerkiew.net.pl/wp-content/uploads/2021/03/2021.03.01-Soborowi-postulaty-Eparchia-Wroc%С5%82awsko-Koszali%С5%84ska-pdf.pdf> [dostęp: 21 marca 2021 r.].

46 Tamże.

47 Tamże. Takie sformułowania oznaczają, że wierni KGK w Polsce nie korzystają (boją się?) z przysługującego im prawa do zwolnienia z pracy lub pracodawcy im to utrudniają. Potwierdzają to zresztą wypowiedzi wiernych: „zwykłemu człowiekowi, który z różnorodnych problemów w pracy, w tak trudnych czasach jeśli chodzi o zatrudnienie, tak trudno zrozumieć niezalatwienia do tej pory tej najważniejszej sprawy [kalendarza] dla praktykującego grekokatolika”; „może niektórzy mają taką pracę, że zawsze dostaną urlop, ale dlaczego nie pozwolić również poświętować tym, którzy wolnego w tym czasie nie mogą otrzymać (taka praca)”. Zob. *Dotychczas zgłoszone propozycje*, Eparchia Wrocławsko-Gdańska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, 1.10.2014, <https://www.cerkiew.net.pl/dotychczas-zgloszone-propozycje/> [dostęp: 24 sierpnia 2020 r.]. Inną możliwością uzyskania dnia wolnego jest skorzystanie z urlopu wypoczynkowego, który nie wymaga odpracowania.

argument, że kalendarz juliański jako element tradycji oraz tożsamości religijnej i narodowej pomógł przetrwać KGK i Ukraińcom w Polsce najcięższe czasy, gdy cerkiew i jej wierni byli skazani na asymilację⁴⁸.

Temperatura sporu jest wysoka, o czym przekonuje dyskusja na stronie internetowej eparchii wrocławsko-gdańskiej prowadzona przy okazji propozycji zgłaszanych na soborze eparchialnym w 2014 roku. Pojawiały się w niej bardzo zdecydowane sformułowania, np.: „w żadnym razie nie dopuszczać do zmiany kalendarza i języka⁴⁹; wzmacniać «orientalność» Kościoła”; „nie wprowadzać kwestii kalendarza; nie ma zgody wśród wiernych, sprawa może doprowadzić do podziału”⁵⁰. W przypadku decyzji soboru KGK w Polsce o przejściu na „nowy styl” część grekokatolików z pewnością pozostanie niezadowolona. Być może wybrane parafie pozostaną, za zgodą biskupów, przy „starym stylu”. Kompromisowym rozwiązaniem byłoby np. wprowadzenie tzw. kalendarza neojuliańskiego, zgodnie z którym święta nieruchome obchodzone są zgodnie z rachubą gregoriańską, a ruchome – juliańską.

IV. ŚWIĘTO CERKIEWNE A ZWOLNIENIE OD PRACY: POLSKI AUTOKEFALICZNY KOŚCIÓŁ PRAWOSŁAWNY

Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny (PAKP) jest jednym z uznanych przez światowe prawosławie niezależnych (autokefalicznych) Kościołów posiadających własną hierarchię. PAKP wykazuje w oficjalnych statystykach liczbę pół miliona wiernych skupionych w blisko 250 parafiach i innych ośrodkach cerkiewnych, w których posługę sprawuje prawie 500 duchownych⁵¹. W Narodowym Spisie Powszechnym 2011 przynależność do PAKP zadeklarowało trzykrotnie mniej, bo niewiele ponad 150 tys. polskich obywateli. Trzy czwarte polskich prawosławnych mieszka w województwie podlaskim; kolejne według liczebności skupiska zlokalizowane są w województwach: mazowieckim (5,9%), dolnośląskim (3,2%), lubelskim (2,8%) i warmińsko-mazurskim (2,0%)⁵².

Relacje pomiędzy państwem polskim a PAKP reguluje ustawa z 4 lipca 1991 roku⁵³ (dalej: u.s.P.P.A.K.P.). Zgodnie z art. 1 PAKP stanowi część Powszechnego Kościoła Prawosławnego i zachowuje z nim jedność w sprawach dogmatycznych

⁴⁸ Звернення..., dz. cyt.

⁴⁹ Wśród postulatów znalazło się wprowadzenie języka polskiego do liturgii jako dodatkowego z uwagi przede wszystkim na małżeństwa mieszane.

⁵⁰ *Dotychczas...*, dz. cyt.

⁵¹ *Mały...*, dz. cyt., s. 118.

⁵² G. Gudaszewski, dz. cyt., s. 102.

⁵³ Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1726.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

i kanonicznych. Jest niezależny od jakiegokolwiek pozakrajowej władzy duchownej i świeckiej. PAKP rządzi się w swych sprawach wewnętrznych własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami (art. 2 ust. 1). Podobnie do konkordatu, również i w tej ustawie znalazła się regulacja dotycząca wykorzystania innych niż polski języków w życiu wewnętrznym Kościoła. Zgodnie z art. 2 ust. 2 PAKP w swej działalności wewnętrznej posługuje się językiem staro-cerkiewno-słowiańskim i językami ojczystymi swych wyznawców. W praktyce najczęściej wykorzystywane „języki ojczyste” to: białoruski, ukraiński, rosyjski i łemkowski.

Kwestię świąt cerkiewnych – dni wolnych od pracy – reguluje art. 14 u.s.P.P.A.K.P. Zgodnie z ust. 1 osoby należące do PAKP mają prawo do obchodzenia świąt prawosławnych również według kalendarza juliańskiego; są to:

- 1) 7 stycznia – pierwszy dzień Bożego Narodzenia,
- 2) 8 stycznia – drugi dzień Bożego Narodzenia,
- 3) 19 stycznia – Chrzest Pański,
- 4) 7 kwietnia – Zwiastowanie Najświętszej Maryi Panny,
- 5) drugi dzień Wielkiej Nocy,
- 6) 19 sierpnia – Przemienienie Pańskie,
- 7) 28 sierpnia – Zaśnięcie Najświętszej Maryi Panny.

Osobom korzystającym z powyższego prawa przysługuje zwolnienie od pracy lub nauki w tych dniach bez prawa do wynagrodzenia, jeżeli święta te nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy (ust. 2), a więc jeśli nie przypadną w niedzielę lub dni wymienione w ustawie o dniach wolnych od pracy. Osoby niepełnoletnie mogą korzystać z prawa określonego w ust. 2 na wniosek swych rodziców lub opiekunów prawnych (ust. 3).

Zgodnie z art. 3 ust. 2 u.s.P.P.A.K.P. w sprawach odnoszących się do PAKP, nieuregulowanych ustawą, stosuje się ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, a więc również akty wykonawcze do u.g.w.s.w. Oznacza to, że procedura uzyskania zwolnienia od pracy na czas obchodzenia święta cerkiewnego przez prawosławnych jest analogiczna do wcześniej omawianej procedury obowiązującej grekokatolików, jednak z pewnymi zastrzeżeniami. Wiernym PAKP przysługuje zwolnienie od pracy w dniach świąt prawosławnych bez prawa do wynagrodzenia, nie może ono zatem zostać uzależnione od odpracowania czasu zwolnienia. Analogicznie rozwiązano kwestię zwolnień dla wyznawców judaizmu⁵⁴. Z. Hajn przypuszcza, że powodem takiej regulacji była duża liczba „świąt odbiegających od kalendarza świąt publicznych”, chociaż zauważa jednocześnie, że podobnego uprawnienia pozbawiono np. muzułmanów i karaimów⁵⁵, podobnie zresztą jak grekokatolików.

⁵⁴ Z. Hajn, dz. cyt., s. 121.

⁵⁵ Tamże, s. 124.

M.A. Mielczarek zwraca uwagę na posłużenie się słowem „również” w art. 14 ust. 1 u.s.P.P.A.K.P., które mogłoby sugerować prawo do podwójnego obchodzenia świąt prawosławnych – zgodnie z kalendarzem juliańskim i neojuliańskim. Jego zdaniem chodzi jednak raczej „o ochronę praw wiernych prawosławnych, biorąc pod uwagę funkcjonowanie dwóch kalendarzy liturgicznych”⁵⁶. Autor ten podaje także w wątpliwość sens sformułowania zawartego w art. 14. ust. 2: „jeśli święta te nie są dniami ustawowo wolnymi od pracy”. Może to oznaczać, że prawo do zwolnienia nie obowiązuje, gdy święta prawosławne zbiegają z dniami ustawowo wolnymi od pracy. Klauzula ta, zdaniem M.A. Mielczarka, jest zbędna⁵⁷.

W przeciwieństwie do KGK w Polsce prawosławni hierarchowie nie rozpatrują możliwości przejścia PAKP na kalendarz gregoriański. Jak pisze Marek Ławreszuk, „współczesna praktyka [...] związana z kalendarzem liturgicznym nie jest jednolita. Kościoły rosyjski, gruziński i serbski, a także monastery Góry Atos przy wyznaczaniu dat świąt cyklu nieruchomego opierają się na kalendarzu juliańskim, natomiast pozostałe Kościoły lokalne opierają się na kalendarzu nowojuliańskim. Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny stosuje w przypadku świąt nieruchomych dwa kalendarze”⁵⁸, jednak przytłaczająca większość parafii, bo aż 96%, używa „starego stylu”⁵⁹. Chociaż wśród wiernych toczy się dyskusja nad zmianą kalendarza, w 2014 roku Sobór Biskupów PAKP „wymownie potwierdził tradycyjne ustalenia” w tej kwestii⁶⁰. Warto podkreślić, że prawie dwie trzecie prawosławnej młodzieży w Polsce deklaruje chęć pozostania przy kalendarzu juliańskim⁶¹.

WNIOSKI

W wymiarze praktycznym, uwzględniając sygnały świadczące o dyskryminacji wschodnich chrześcijan w zakresie możliwości obchodzenia przez nich świąt religijnych zgodnie z kalendarzem juliańskim⁶², zasadnym wydaje się przeprowadzenie kampanii informacyjnej w polskich mediach greckokatolickich i prawosławnych na temat przysługującego im prawa. Przekaz powinien

⁵⁶ M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 255.

⁵⁷ Tamże, s. 256.

⁵⁸ M. Ławreszuk, *Paschalia Kościoła prawosławnego: metody obliczania daty Paschy*, „Elpis” 2012, nr 14, s. 247.

⁵⁹ Komunikat Kancelarii Św. Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, 19.03.2014, s. 1, <https://www.orthodox.pl/wp-content/uploads/2014/03/Komunikat.pdf> [dostęp: 12 marca 2021 r.].

⁶⁰ W. Romanowicz, *Współczesne oblicze polskiego prawosławia*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2015, nr 3, s. 171.

⁶¹ Tamże, s. 177.

⁶² Patrz: przypisy 34 i 47.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

podkreślać stanowisko doktryny, zgodnie z którym pracodawca jest zobowiązany do udzielenia zwolnienia.

Problem pojawia się w przypadku grekokatolików, ponieważ ustawodawca „zapomniał” o wschodnich katolikach i ich juliańskim kalendarzu, gdy w 1989 roku wymieniał dni świąteczne wolne od pracy w u.s.P.K.K. i nie zmienił tego nawet po odtworzeniu struktur KGK w Polsce. W takim stanie prawnym nie wiadomo, na jaką uroczystość grekokatolik może uzyskać zwolnienie, a na jaką nie. Jeśli kierować się prawem kanonicznym, Kanony Partykularnego Prawa UCGK⁶³ w kan. 114 § 1, w związku z kan. 88o § 2 KKKW, stanowią, że świętami nakazanymi są: wszystkie niedziele, uroczystość Paschy Chrystusowej, święto patrona parafii, dzień św. św. Piotra i Pawła oraz dwanaście wielkich świąt⁶⁴. M.A. Mielczarek uznaje, że do tego katalogu należałoby dodać drugi dzień Bożego Narodzenia i Wielkiej Nocy jako święta zakorzenione w społeczeństwie⁶⁵. W przypadku Narodzenia Pańskiego i Paschy byłoby to rozwiązanie tożsame z uprawnieniami prawosławnych.

Warto przy tym dodać, że w tradycji wschodniej obchodzi się również trzeci dzień obu tych świąt. W przypadku grekokatolików nie można posłużyć się analogią do świąt łacińskich, gdyż część z nich KGK celebruje w innym terminie bądź obchodzi się je w ograniczonym wymiarze, np. dzień Wszystkich Świętych czy uroczystość Bożego Ciała. Punktem odniesienia mogłyby być święta wymienione w u.s.P.P.A.K.P., których znaczenie dla prawosławnych i grekokatolików jest jednakowe. Nie byłoby zasadne, by ci ostatni, wywodzący się z tej samej tradycji i obchodzący te same święta co prawosławni, mieli możliwość częstszego korzystania ze zwolnienia od pracy w oparciu o przepisy prawa kanonicznego.

Wątpliwym rozwiązaniem wydaje się nowelizacja u.s.P.K.K. M.A. Mielczarek uważa, że ustawodawca może podjąć „swobodną decyzję w kwestii zmiany katalogu dni wolnych od pracy w odniesieniu do świąt katolickich” bez zmiany konkordatu, o ile regulacje prawne „nie będą [...] dotyczyć świąt wyłącznie katolickich”⁶⁶. Mało prawdopodobnym wydaje się, żeby kwestia świąt grekokatolickich stała się podstawą do renegotjacji konkordatu, zwłaszcza wobec częściowego rozwiązania problemu, jakim będzie spodziewane przejście KGK

63 Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви, Офіційний сайт Української Греко-Католицької Церкви, 4.04.2018 r., http://ugcc.ua/official/official-documents/kanony/kanoni_partikulyarnogo_prava_ugkts_82426.html [dostęp: 24 sierpnia 2020 r.].

64 Wspólnych dla prawosławnych i grekokatolików: Narodzenie NMP, Podwyższenie Krzyża, Ofiarowanie NMP, Boże Narodzenie, Objawienie Pańskie, Ofiarowanie Pańskie, Zwiastowanie NMP, Niedziela Palmowa, Wniebowstąpienie, Zesłanie Ducha Świętego, Przemienienie Pańskie, Zaśnięcie NMP.

65 M.A. Mielczarek, dz. cyt., s. 257.

66 Tamże, s. 229.

w Polsce na kalendarz gregoriański. Pozostałe wątpliwości – w drodze oficjalnej wykładni – mogłoby rozwiać stanowisko rządowo-kościelnego zespołu do spraw Kościoła Katolickiego w RP obrządku bizantyjsko-ukraińskiego.

BIBLIOGRAFIA

PRAWO MIĘDZYNARODOWE I EUROPEJSKIE

- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 51, poz. 318.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.
- Międzynarodowa Konwencja o odpoczynku tygodniowym w zakładach przemysłowych, przyjęta jako projekt dnia 17 listopada 1921 roku w Genewie na Ogólnej Konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy Ligi Narodów, Dz. U. z 1925 r. Nr 54, poz. 384.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz. Urz. UE L z 2016 r. Nr 119/1.

PRAWO PAŃSTWOWE

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 11 marca 1999 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy, Dz. U. z 1999 r. Nr 26, poz. 235.
- Rozporządzenie Ministrów Pracy i Polityki Socjalnej oraz Edukacji Narodowej z dnia 12 listopada 1990 r. w sprawie zwolnień od pracy lub nauki osób należących do kościołów i innych związków wyznaniowych w celu obchodzenia świąt religijnych nie będących dniami ustawowo wolnymi od pracy, Dz. U. z 1990 r. Nr 82, poz. 481.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

- Ustawa z dnia 4 lipca 1991 r. o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, Dz. U. z 2014 r., poz. 1726.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1153.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 1347.
- Ustawa z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 90, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 24 września 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2010 r. Nr 224, poz. 1459.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 922, z późn. zm.

PRAWO KANONICZNE

- Декрет про перенесення VII Сесії Патріаршого (Всецерковного) Собору, Секретаріат Синоду Єпископів УГКЦ, 28.04.2020, <https://synod.ugcc.ua/data/dekret-pro-perenesennya-vii-sesiy-patriarshogo-vsetserkovnogo-soboru-2989/> [dostęp: 19 marca 2021 r.].
- Канони партикулярного права Української Греко-Католицької Церкви, Офіційний сайт Української Греко-Католицької Церкви, 4.04.2018 r., http://ugcc.ua/official/official-documents/kanony/kanoni_partikulyarnogo_prava_ugkts_82426.html [dostęp: 24 sierpnia 2020 r.].
- Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, tłum. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002.

DOKUMENTY

- Deklaracja w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach, <http://libr.sejm.gov.pl/tekoi/txt/onz/1981.html> [dostęp: 24 lipca 2020 r.].
- Komunikat Kancelarii Św. Soboru Biskupów Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, 19.03.2014, <https://www.orthodox.pl/wp-content/uploads/2014/03/Komunikat.pdf> [dostęp: 12 marca 2021 r.].
- Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji – z upoważnienia prezesa Rady Ministrów – na interpelację nr 4994 w sprawie nierozwiązanego problemu dni wolnych od nauki dla osób należących do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego w czasie świąt przez nich obchodzonych a zagwarantowanych w ustawie o stosunku

- Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, 10.10.2008, <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/01EEDB81> [dostęp: 17 marca 2021 r.].
- Резолюції I Сесії Єпархіального Собору Вроцлавсько-Кошалінської Єпархії проведеного у формі on-line 12 грудня 2020 р., Włodzimierz Roman Juszcak Biskup Eparchii Wrocławsko-Koszalińskiej Kościoła Greckokatolickiego, 1.03.2021, <https://www.cerkiew.net.pl/wp-content/uploads/2021/03/2021.03.01-Soborowi-postulaty-Eparchia-Wroc%5%82awsko-Koszali%5%84ska-pdf.pdf> [dostęp: 21 marca 2021 r.].
- Звернення Владик УГКЦ в Польщі в справі календарного питання, Eparchia Wrocławsko-Gdańska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, 8.04.2019, www.cerkiew.home.pl/CerkiewOld/Wiadomosci/wiadomoscjedna.php?polaczenie=wiad_1554740129&cerkiew=cerkiew [dostęp: 24 sierpnia 2020 r.].

OPRACOWANIA I ARTYKUŁY

- Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia*, red. W. Sadłoń, L. Organek, Warszawa 2020.
- Cieciela P., *Wyznania religijne w Polsce 2012-2014*, Warszawa 2016.
- Gudaszewski G., *Struktura narodowo-etniczna, językowa i wyznaniowa ludności Polski*, Warszawa 2015.
- Hajn Z., *Prawo pracowników należących do mniejszości wyznaniowych do zwolnień od pracy w celu uprawiania kultu religijnego*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2007, t. 17, s. 117–125.
- Krzysztofek K., *Katalog dni świątecznych Kościoła katolickiego na tle regulacji prawnych w Rzeczypospolitej Polskiej [w:] Prawo państwowe a prawo wewnętrzne związków wyznaniowych. Pamiętnik VII Zjazdu Katedr i Wykładowców Prawa Wyznaniowego. Gniezno 11-12 IX 2010*, red. K. Krasowski, M. Materniak-Pawłowska, M. Stanulewicz, Poznań 2010, s. 101–110.
- Liszczyk T., *Prawo pracy*, Warszawa 2020.
- Ławreszuk M., *Paschalia Kościoła prawosławnego: metody obliczania daty Paschy*, „Elpis” 2012, nr 14, s. 217–277.
- Mały rocznik statystyczny Polski*, red. R. Bielak, Warszawa 2020.
- Martuszczyk A., Piecyk K., *Urlopy pracownicze i inne zwolnienia od pracy*, ABC 2010 (LEX).
- Mielczarek M.A., *Realizacja wolności religijnej w zatrudnieniu pracowniczym*, Warszawa 2013.
- Nowak I., *Prawo do zwolnienia od pracy z tytułu świąt religijnych*, „Humanities and Social Sciences” 2015, vol. XX, no. 1, s. 121–139.
- Romanowicz W., *Współczesne oblicze polskiego prawosławia*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych” 2015, nr 3, s. 159–180.

Zwolnienia od pracy w dni świąteczne Kościołów wschodnich w Polsce

- Sobczak W., *Komentarz do art. 18 „Wolność myśli, sumienia i religii”* [w:] *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, red. R. Wieruszewski, LEX 2012.
- Stefański K., *Czas pracy*, LEX 2013.
- Wojciechowski G., *Status prawny Kościoła „sui iuris”* [w:] *Kościół lokalny w Kościele Chrystusa*, red. R. Kantor, Kraków 2015, s. 61–77.
- Zarzycki Z., *Konkordatowe i pozakonkordatowe gwarancje poszanowania niedzieli i dni świątecznych jako dni wolnych od pracy*, „*Krakowskie Studia Międzynarodowe*” 2006, nr 3 (III), s. 99–117.

INTERNET

- Dotychczas zgłoszone propozycje*, Eparchia Wrocławsko-Gdańska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, 1.10.2014, <https://www.cerkiew.net.pl/dotychczas-zgloszone-propozycje/> [dostęp: 24 sierpnia 2020 r.].
- Nowy podział administracyjny Kościoła Greckokatolickiego w Polsce*, Eparchia Wrocławsko-Koszalińska Kościoła Greckokatolickiego w Polsce, 25.11.2020, <https://www.cerkiew.net.pl/zycie-eparchii/nowy-podzial-administracyjny-kosciola-greckokatolickiego-w-polsce/> [dostęp: 12 marca 2021 r.].

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony jest polskim regulacjom prawnym w zakresie zwolnień od pracy wiernych Kościołów wschodnich w celu celebracji świąt cerkiewnych. Ustalono, że w polskim ustawodawstwie brakuje przepisów precyzyjnie określających uprawnienia wiernych Kościoła greckokatolickiego, w przeciwieństwie do kompleksowej regulacji odnoszącej się do prawosławnych. Istniejąca luka prawna zostanie częściowo wypełniona wraz ze spodziewanym przejściem Kościoła greckokatolickiego w Polsce z kalendarza juliańskiego na gregoriański.

Słowa kluczowe: Kościół greckokatolicki, Kościół prawosławny, święto, zwolnienie od pracy, dzień wolny.

RELEASE FROM WORK ON HOLIDAYS OF EASTERN CHURCHES IN POLAND

The article focuses on Polish legal regulations concerning release from work of believers of eastern churches in order to celebrate religious holidays. It was established that in

Polish law there is a lack of rules precisely defining rights of members of Greek Catholic Church, in contrast to complex regulation regarding the Orthodox. The existing gap in law will be filled partially with expected transition of Greek Catholic Church in Poland from Julian to Gregorian Calendar.

Key words: Greek Catholic Church, Orthodox Church, holiday, release from work, free day.